

FERİT YAHİN'İN ESERLERİNDE FELSEFİ YANSIMALAR

ALSU SHAMSUTOVA*

Öz: Ferit Yahin'in yaratıcı mirası, doğulu "metafizik" şairlerin yankılarının ve Tatar halkının ulusal kendi kaderini tayin etme fikirlerinin devamını bulduğu karmaşık bir ideolojik ve sanatsal olgudur. Yahin'in eserleri, mistik ve metafizik temaları işlerken, aynı zamanda Tatar kültürüne ve kimliğine derin bir bağlılık gösterir. Bu, onun eserlerinin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çok katmanlı bir anlama sahip olmasına neden olur. Tatar halkının bağımsızlık ve kimlik arayışları, Yahin'in şiirlerinde ve diğer edebî çalışmalarında sıkça rastlanan temalardır. Onun sanatsal mirası, bu ulusal ve kültürel değerlerin sanatsal ifadesi olarak değerlendirilebilir. Ferit Yahin'in şiirleri, 1980'lerde Tatar edebiyatında ortaya çıkan iki eğilim olan postmodernizm ve varoluşçuluk bağlamında daha iyi anlaşılabilir. Bu bağlamda, Yahin'in şiir ve düzyazılarındaki felsefi yansımaları, imgeler sistemini incelemek ve Tatar tarihinin "endişe çağı"ndaki ana ideolojik kavramları belirlemek ilginç görünmektedir.

Bu çalışmada, Ferit Yahin'in eserleri, Tatar edebiyatında varoluşçuluğun etkileri bağlamında incelenmiş, şiirlerindeki ve "Büyükannelerin Duası" hikayesinde, "Umırzaya" romanında felsefi düşüncelerin, imgelerin sisteminin araştırılmasına ve Tatar tarihinin "endişeli çağında" temel ideolojik kavramların belirlenmesine çalışılmıştır. Tatar halkının tarihindeki önemli ideolojik kavramlar ve bireysel varoluşsal kaygılar arasındaki bağlantılar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ferit Yahin, Tatar Edebiyatı, Varoluşçuluk, Felsefi Yansımalar.

PHILOSOPHICAL REFLECTIONS IN THE WORKS OF FARIT YAHIN

ABSTRACT: The creative heritage of Ferit Yahin is a complex ideological and artistic phenomenon in which the echoes of the eastern 'metaphysical' poets and the ideas of national self-determination of the Tatar people find continuation. Yahin's works, while dealing with mystical and metaphysical themes, also show a deep attachment to Tatar culture and identity. This gives his works a multilayered meaning on both the individual and the social level. The search for independence and identity of the Tatar people are themes that are often found in Yahin's poetry and other literary works. His artistic heritage can be considered as the artistic expression of these national and cultural values.

---

* Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi, aatlas1@mail.ru, ORCID: 0000-0003-0746-5815

(Yazının Geliş Tarihi/Received Date: 10.04.2024, Yazının Kabul Tarihi/Acceptance Date: 22.06.2024)

DOI: 10.47089/ıuad.1467374

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Ferit Yahin's poetic works can be better understood in the context of existentialism, two trends that emerged in Tatar literature in the 1980s. In this context, it is interesting to analyse the philosophical reflections, the system of images in Yahin's poetry and prose and to identify the main ideological concepts in the 'age of anxiety' of Tatar history. In this study, Ferit Yahin's creative legacy was examined in the context of the effects of existentialism in Tatar literature, and the connections between important ideological concepts and individual existential concerns in the history of the Tatar people were tried to be revealed.

Key words: Ferit Yahin, Tatar Literature, Existentialism, Philosophical reflections

Giriş

Ferit Yahin, şair, yazar, bilim insanı, filoloji bilimleri doktoru ve profesördür. 1961 yılında Tataristan'ın Sarman Bölgesi'nin Düsem Köyü'nde doğmuş, çok küçük yaşlardan itibaren memleketinin doğasının güzelliğine hayranlıkla şiir yazmaya başlamıştır. 1978'de Kazan Devlet Üniversitesi Tarih ve Filoloji Fakültesine başlamış, 1983 yılında buradan başarılı bir şekilde mezun olduktan sonra SSCB Bilimler Akademisinin Kazan Şubesi G. İbrahimov Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Yahin, 1988 yılında Ural basın tarihi ile ilgili gazetecilik ve edebiyat alanında yüksek lisans tezini, 2000 yılında ise tasavvufu ilgili doktora tezini savunmuştur.

Ferit Yahin, gazetecilik, edebiyat bilimi ve orta dönem Türk-Tatar edebiyatı alanlarında uzmanlaşmış bir metin bilimcisidir. Özellikle bilimsel araştırma ve yüksek öğrenim alanlarında önemli katkılarda bulunmuştur. Kariyeri boyunca çeşitli önemli görevler üstlenmiştir. 1993 yılında Kazan'daki Gabbullah Tukay Müzesi'nin müdürlüğüne atanmıştır. Bu görevi sırasında Tatar edebiyatı ve kültürü üzerine çalışmalar yapmıştır. 1999 yılında Tatar Devlet Beşeri Bilimler Enstitüsü Edebiyat Bölümü Başkanlığı'na seçilmiştir. Bu pozisyonda, akademik çalışmalarını ve öğrenci yetiştirmeyi sürdürmüştür. 2015 yılından itibaren ise G. İbrahimov Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nde baş araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Bu enstitüde, dil, edebiyat ve sanat alanlarında araştırmalar yapmakta ve akademik çalışmalarını sürdürmektedir (Yahin, 2024:139-140).

Şair, yazar ve edebiyat bilgini olarak Ferit Yahin, Tatar edebiyatında önemli bir yere sahiptir. 1974'ten beri şiir ile ilgilenmektedir ve yetmiş kadar edebî ve bilimsel kitabın yazarıdır. Dramatik tarzda yazdığı "Möhemmedyar" manzumesi G. Kamal Tatar Tiyatrosu tarafından sahnelenmiştir. 1990'larda "Mezara Kadar Saklanan Aşk", "Şafağa Dönüş", "Duygu Kirpiğimde Gözyaşı" ve diğer şiir koleksiyonları yayımlanmış, 2015-2017 yılları arasında on cilt halinde seçilmiş şiir ve manzumeleri kitaplaştırılmıştır. Aynı dönemde düzyazı türünde yazılmış seçilmiş eserlerini içeren 7 ciltlik bir eser yayımlanmıştır. Ayrıca "Peygamberler Tarihi", "İman", "İslam Dininin Temelleri", "Rüya Yorumu: Tatar Rüyaların Yorumu" gibi kitaplarla da okuyucularının beğenisini kazanmıştır.

Ferit Yahin'in "Demir Dürenler (1980)", "Sıradan Zaman (1983)" ve diğer uzun hikayeleri; "Biz de Buradaydık (1984)", "Sonbahar Yağmuruna Kadar (1997-2008)" gibi romanları; "Muhammed Peygamber (1993-1999)" üçlemesi, "Ağustos Ayı (1994-1997)" dilogiyası; "Ak Analar Duası (2000)", "Sevimli Kimse (2004)", "Tuzun Tadı (2012)" gibi düzyazı eser koleksiyonları da bulunmaktadır. Son yıllarda onun "Sonbahar Yağmuruna Kadar" üçleme romanı ve "Kış Gülleri" adlı öykü koleksiyonu Kazan'da Tatarstan Kitap Neşriyatı tarafından yayınlanmıştır. Ferit Yahin, C. Velidi Ödülü'nün sahibidir ve Tataristan Yazarlar Birliği üyesidir.

Bu makalenin amacı, Ferit Yahin'in eserlerine yansıyan çeşitli felsefi yansımaları gözlemek ve araştırmaktır. Bu hedefe ulaşmak için yazarın eserlerine felsefi ve teorik yönden yaklaşılmıştır. Edebiyat bilimi için geleneksel analiz yöntemleri olan edebî-teorik, kültürel-tarihsel, hermenötik, metinlerarasılık, yapısal-anlamsal ve karşılaştırmalı yöntemlerin yanı sıra yeni anlatı analizi ve söylem analizi de kullanılmıştır. Araştırma materyali olarak kaynakça bölümünde sıralanan kitap koleksiyonları ve bunların içinde yer alan şiir ve edebiyat eserleri kullanılmıştır.

Ferit Yahin'in Şiirlerinde Felsefi Yansımalar

Ferit Yahin edebiyata ilk olarak şiirle başlamıştır. "Han'ın Kızı veya Aşık Şair", "Kuş Ruhunun Felsefesi", "Evrenin Çocukları", "Uzaktaki Kuşum", "Tarih, Gelecek Günlerin Kapısıdır", "Eski Bir Kitap gibi Açıldım da", "Bugün Yarına", "Allah'ı Tanımamın Yolu", "Büyüden Hesap", "Dünyanın Bedeli", "Utanç Perdesini Yırtmak", "Tekrarlanmaz Hayat", "Şeytanın Gururu", "Biz Tatar Değiliz", "Ben Kim Deme", "Müderriş Kişi", "Meskenim Kazan", "Sönmek", "Kur'an'a Güvenmek", "Şairler Ehli", "Mesajlarım". Ayrıca, Doğu edebiyatı üslubunda yazılmış "Dinin Hakikati", "Tahir-Zuhra", "Hz. Muhammed Peygamber", "Yaşamak Lazım" gibi şiirler bunlardan bazılarıdır. Şiirlerinin isimleri dahi şairin şiir tarzı adına fikir vermektedir.

Pek çok kişi Ferit Yahin'i yalnızca aşk şiirlerinin yazarı olarak görse de onun eserini diğer şairlerden ayıran birçok özellik vardır. Öncelikle, poemalarında ve felsefi şiirlerinde, Doğu şairleri Nizami, Harezmi ile eski Türk şairi Kutb'un üslubu ve ruhuyla düşünür ve yazar. Bu üslup, onun ölümlü dünyanın ötesindeki bir dünyanın kapılarını açmasına olanak tanır. Cennetten, dinden, insanın bu dünyada nasıl yaşaması gerektiğinden, tövbe etmesinin zorunluluğundan ve öğretiye hazır olması gerektiğinden bahseder.

Ferit Yahin'in eserlerindeki temel felsefi yaklaşımda insan ile ilahi olan arasındaki ilişkinin yansımaları açıkça görülebilir. Ona göre, Allah'a iman her insanın kalbinde yaşamaktadır. Bir insan ne kadar inançsız olursa olsun, hayatının en gergin anında, "Eğer Tanrı varsa, o güçlüdür" düşüncesine kapılacaktır. İslam öğretisine göre her insanın kalbi yüce Allah ile bağlantılıdır. Allah insana ruh veren ve hayat üfleyendir. Hayatın son anında ruh yaratıcısına geri dönecektir.

Hayatımızın son anında ruhumuz yaratıcısına geri dönecektir. Günümüzde toplumun yoğun gelişim ve değişim hızı, insan dünyasının vizyonunu elbette bilimsel tarafa kaydırmaktadır. Ancak devir ne kadar değişirse değişsin, dini vizyon yaşamaya devam etmektedir. Günümüz şairleri de insanın Tanrı ile olan bağlantısını düşünürler.

Elbette bu tema Ferit Yahin'in çalışmalarının özüdür ve eserlerinin çoğuna yansımıştır. Şair, şiirlerinde Allah'a olan inanç ve arzuyu ifade eden, geleceğe dair umutlarını teyit eden ve genel olarak Allah'a bir çağrı niteliğinde olan çok sayıda dizeye yer vermektedir. "Bu dünyadaki insan varoluşunun anlamı nedir?" şeklindeki felsefi sorusunun cevabını kendi yöntemiyle bulur. Hayatın anlamını dinî kavramlarla açıklar. Örneğin "İbadet, İş Değildir" şiirinde F. Yahin, sıkıntılı zamanlarda yalnızca Allah'tan destek arar ve yalnızca Allah'a güvenir. Allah'a tevekkül, Kuran'ın ayetleriyle dile getirilir. Bu tema "Gönül Sıkıntısı, Gönülleri Ateşe Verdiğinde" şiirinde de devam eder. "Güneş şairlerin önünde battığında" ve "göl kıyılarından hüznün taşıdığı" lirik kahraman, ruhuna destek olmak için "Kur'an" kitabını açar. "Allah'ın Verdiğinde Hata Yoktur" şiirinde bizi Allah'ın her insan için belirlediği kadere inanmaya davet eder. "Toprak Olacak" şiirinde genel olarak dünyanın geçiciliğini vurgular.

Ferit Yahin'in şiirleri, insan ruhu ve onun sonsuzluğu fikrini derinlemesine işler. Örneğin "Nefsin Hükmüne Verilen Ruh" şiirinde yazar, insan ruhunu ilahiliğin tüm renklerini bir araya toplayan bir madde olarak tasvir eder. Bu şiirde ruh, bu dünyanın "serbest kenarını" dar bir şekilde görürken beden, ruhu yeryüzünde tutar çünkü insan bedeni sonsuzluğa gitmez. Ruh, zamanı gelince bedenden ayrılarak yaratıcısına, yani Allah'a dönecektir. Bu şiirdeki betimlemeler, Yahin'in ilahi ve ruhsal konuları ne kadar derinlemesine ele aldığını gösterir. Ruhun, maddi dünyadan özgürlüğüne kavuşacağı ve ilahi kaynağına döneceği fikri, Yahin'in eserlerinde sıkça karşılaşılan bir temadır. Bu tema, şairin insanla ilahî arasındaki ilişkiye olan derin inancını ve bu ilişkinin insan yaşamındaki önemini vurgular.

Ferit Yahin'in eserleri genellikle insan ve Allah arasındaki ilişkiyi ele alır. Yahin, diğer şairlerden farklı olarak, şiirlerinde bu ilişkiyi günümüzün sorunlarıyla birlikte işler. Örneğin, "Söz ve Eylem" şiirinde Yahin, insanların imanını ve Allah'a olan inancını "bismillah" kelimesiyle ifade eder. Bu kelime, insanın imanını temsil eder ve Yahin, "tövbe" kelimesinin farklı dönemlerde kazandığı anlamları şiirine yansıtarak kullanır. Şiirin lirik kahramanına, çocukluğundan itibaren büyükler tarafından "bismillah" öğretilmiştir. Çocuk, her gece "bismillah" ve "tövbe" diyerek uykuya dalar. Bu öğretisi, bireyin hayatında derin bir yer edinir ve onun manevi yolculuğunda rehberlik eder. Yahin, bu basit ama derin ifadeleri kullanarak, iman ve tövbenin insan hayatındaki önemini vurgular. Bu şiir, aynı zamanda Sovyet dönemi Tataristan'da devletin dinî inançları baskılamaya çalışmasına da bir göndermedir. Resmî kısıtlamalara rağmen, insanların imanının sınırlandırılmayacağını ve içten gelen inancın

devam ettiğini anlatır. Yahin, “bismillah” kelimesinin halk arasında sürekli tekrarlandığını ve dinî inancın canlı tutulduğunu belirtir.

Ferit Yahin, Tatar halkının geleceğini din ve dil birliği üzerinden şekillendirir. Bu tema, özellikle “Dil ve Din” şiirinde belirgin bir şekilde görülür. Bu şiirde Yahin, dinini ve dilini unutan Tatarları eleştirir ve bu durumu anne ve babasını yüzüstü bırakan bir insanın durumu ile eşdeğer tutar. Yazar, dini ve dili, insanın ebeveynleriyle kıyaslayarak, onlara saygı göstermeyen kişilerin miskin olarak değerlendirileceğini vurgular. Bu yaklaşımıyla, Yahin, okuyucularına insanın ruhsal ve manevi boyutlarını derinlemesine ele alarak önemli mesajlar iletir.

F. Yahin'in “Millet Kızına” adlı şiirinde, Tatar kızını milletin annesi olarak tanımlar ve onu Tatar halkının dayanağı ve direği olarak görür. Şiirde, milletin anası, millete ışık veren güneşe benzetilir. Yazar, iyi bir milletin, iyi ve dürüst bir annenin verdiği terbiyeyle başlayacağını ifade eder. Bu bakış açısıyla, Yahin, kadınların toplumdaki ve ailedeki rolüne büyük bir önem atfeder, onları toplumun temel direği ve geleceğin şekillendiricisi olarak görür.

Ferit Yahin'in eserlerinde, dil ve dinin korunması ve yaşatılması, sadece bireysel bir sorumluluk olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir görev olarak ele alınır. Bu eserler, okuyuculara kültürel ve manevi değerlerin önemini hatırlatarak, bu değerlerin nesiller boyunca korunmasının gerekliliğini vurgular. Yahin'in lirik ve derinlemesine anlatımı, bu temaları etkileyici bir şekilde işleyerek okuyucular üzerinde kalıcı bir etki bırakır.

Seni üzüntülerden kurtarsın,
Sarhoşlardan Allah korusun.
Kaderini kader görüp dünya
Haklarına çocuğun sahip çıksın! (Yahin, 1998:303)

Ferit Yahin'in “Tatar Tarihi Üzerine Bir Yorum” adlı şiirinde, 1552 yılında yaşanan olaylar farklı bir bakış açısıyla ele alınır. Bu şiirde, şair Tatar milletinin saf ve pak genotipinin korunmasına vurgu yapar. Bu durum Tatar halkının tarih boyunca karşılaştığı çeşitli zorluklar ve dönüşümlerle ilişkilendirilir.

Yahin'in eserlerindeki temalarıyla uyumlu bir şekilde, bu şiirde de Tatar milletinin köklerine ve kimliğine olan bağlılığı ön plana çıkar. Şair, tarihsel olayları sadece dışsal bir perspektifle değil, aynı zamanda milletin içsel gücünü ve dayanıklılığını vurgulayan bir bakış açısıyla ele alır. Bu şekilde, Yahin, Tatar milletinin geçmişteki ve günümüzdeki değerlerini ve kimliğini koruma çabalarına işaret eder.

Ülken nerde?” diye sorarsan bir Tatar'a,
“Rus aldı” diye yakınıyor o zamandan beri...
Ben verdim, desene
Neden söylemiyorsun doğrusunu?
Neyin ne olduğu torunlarca bilinsin! (Yahin, 1990: 334)

Yahin'in eserlerinde sıkça görüldüğü gibi, bu şiirde de tarih ve kimlik kavramları mercek altına alınır. Şair, Tatarların tarihindeki hainlikler ve ihanetlerin rolünü vurgular ve bu durumun Tatarlar için bir utanç kaynağı olduğunu ifade eder. Genç neslin, tarihlerinin gerçek yüzünü bilmeye ve bu tür olaylardan ders çıkarmaya hakkı olduğunu belirtir.

Ferit Yahin'in "Biz Tatar Değiliz" adlı şiiri, "Tatarlar" adını taşıyan halkın bu isme layık olup olmadığını sorgular. Bu şiirde, Yahin, Tatarların tarih boyunca oynadığı rolleri ve yaşadığı deneyimleri gözden geçirir ve bu bağlamda "Tatarlar" isminin hakkı olup olmadığını sorgular.

Biz mi Tatar? Dünyanın yarısının elinde tutmuş
Aynı kandan olmazlar böyle korkaklar,
Ataların önünde utanç
Bilseler, utanırlar! (Yahin, 1998:157)

Bu şiir, Ferit Yahin'in toplumsal ve tarihsel meseleleri derinlemesine ele aldığı ve okuyucuları düşünmeye ve sorgulamaya teşvik ettiği tipik bir örnektir. Yahin, şiirlerinde sadece geçmişi yargulamakla kalmaz, aynı zamanda geleceğe dair bir vizyon sunar ve toplumsal değişim ve ilerleme için ilham verici bir çağrıda bulunur.

F. Yahin'in "Tarihin Tasviri", "Zaman Gelir ve Geçer...", "Kulşerif Monologu", "Ana Dilim", "Millete Bir Teselli Sözü", "Tatar" "Orda", "Vaaz" gibi eserlerinde sıkça görülen tarih ve coğrafya, bir milletin kimliğinin ve geleceğinin temel taşları olarak ele alınır. Şair, Tatar ülkesinin sınırlarını fiziksel olarak değil, tarih boyunca yaşanan olaylar, kültürel etkileşimler ve toplumsal değişimlerin yansımaları olarak ele alır. Bu şekilde, Tatar ülkesinin sınırları, sadece coğrafi bir kavramdan ziyade, tarihsel bir anlam taşır.

Yahin'in "Tarihin Tasviri" şiiri, tarih ve zamanın insan yaşamına ve toplumsal yapıya olan etkilerini derinlemesine ele alır. Şair, geçmişin izlerini günümüze taşıyan ve geleceğe yön veren unsurları incelerken, Tatar ülkesinin sınırlarını belirleyen faktörleri ve bu sınırların nasıl şekillendiğini anlamaya çalışır. Bu şekilde, Yahin, okuyucularını tarih ve coğrafyanın derinliklerine çeken ve onlara Tatar milletinin kimliğini ve varoluşunu anlama fırsatı sunan etkileyici bir şiir ortaya koyar:

Tatar ülkesi, nerede onun sınırı?
Tuna, Baykal, Kafkasya?
Nerden bileyim, cevabı nerede arayacağımı
Tarihçiler ulaşıncaya dek... (Yahin, 1998:155)

Ferit Yahin "Orda" şiirinde, Tatar halkının tarihinin istikrarını ve güçlü hafızasındaki olayların sürekliliğini vurgular. Bu şiirde, şair Tatar halkının geçmişte yaşadığı trajik olayları unutmadan tarihten ders alma yeteneğine odaklanır. Yahin, Tatar halkının kültürel ve tarihsel kimliğini koruma ve yaşatma çabasını ön plana çıkarır.

“Hutbe” adlı şiirinde, Yahin, aziz halkının Tatar halkının kaderine duyduğu derin üzüntüyü dile getirir. Bu şiirde, şairin duygusal yoğunluğu ve içten ifadeleri, Tatar halkının tarihsel ve kültürel acılarına odaklanır. Yahin, halkının yaşadığı zorluklara ve acılara rağmen, kendi kimliğine ve değerlerine olan bağlılığını ve direncini vurgular:

Azizdir bu millet, vay azizler.
Üzgündür hem de acılı,
Bu günleri daha çok gürültü patırtısızdır,
İzlemeye değer ve o sağlam kaldı! (Yahin, 1990:173)

Ferit Yahin'in eserlerinde Tatar halkının kaderiyle birlikte küçülen Tatar diline de dikkat çektiği görülmektedir. Bu durum, Tatar halkının tarih boyunca yaşadığı değişimlerin ve zorlukların bir yansıması olarak sunulur. Özellikle 16. yüzyıldan itibaren, Tatarların toplumsal yaşamındaki konumunun değişimi, Tatar halkının kaderiyle yakından ilişkilendirilir:

Aziz halkım, sabrı tercih eder
Gördün hatta, kaynadığında,
Dilinden vazgeçip, kaç dil öğrendin,
Patronları anlamadığımızda. (Yahin, 1998:173)

F. Yahin, “Ana Dilim” şiirinde Tatar dilinin kaderi hakkındaki düşüncelerine devam eder. Şair, bu şiirde Tatar milletinin tarihini ana dilin kaderi üzerinden anlatır ve Tatar dilinin günümüz toplumundaki yeri konusunda derin endişelerini dile getirir.

Yahin, “Ana Dilim” şiirinde, Tatar dilinin toplumsal yaşamdaki yerinin azalması ve tehlikede olması üzerine düşüncelerini ifade eder. Şair, dilin sadece iletişim aracı olmanın ötesinde, bir milletin kimliğinin, kültürünün ve tarihinin taşıyıcısı olduğunu vurgular. Tatar dilinin güçlü bir tarih ve kültürel mirasa sahip olduğunu belirtir ve bu dilin yok olmasının, Tatar milletinin kimliğinin ve geçmişinin bir parçasının kaybı anlamına geldiğini ifade eder:

Ana dilim, seni sattılar
Gereksiz deyip bir kenara attılar
Dilini satan ebeveynler Rus
Olarak dünyaya gelen çocuklara baktılar. (Yahin, 1998:282)

Ferit Yahin'e göre, günümüzde Tatar milletinin hiçbir yetkiliye sabırla boyun eğmemesi ve hakaretlere katlanmaması gerekiyor. Ona göre, Tatar halkının artık diğer halkların önünde diz çöküp af dilemesi veya zulme boyun eğmesi gerekmektedir. Tersine, yüzyıllardır Tatar halkını üzen ve zulmeden diğer halkların, Tatarların önünde diz çöküp af dilemesi, Tatar dilini öğrenmesi ve Tatarlarla o dilde iletişim kurması gerekmektedir.

Yahin'in bu görüşü, Tatar milletinin haklarını ve kimliğini koruma konusundaki kararlılığını ve özgüvenini yansıtır. Ona göre, Tatar halkı artık ezilmişlik ve hor görülme durumunu kabul etmemeli ve kendi haklarını

savunmalıdır. Ayrıca, diğer halkların Tatar halkına karşı gösterdiği saygısızlık ve ayrımcılığın sona ermesi ve bu halkların Tatarlarla daha insani ve eşitlikçi bir ilişki kurması gerektiğini vurgular:

Artık onlar seni anlasınlar
Onlar öğrensinler dilini...
Kırılma, onlar kırılıns önlerinde,
Af dilesinler dizleri üstünde,
Böyle bir durumda yaşamak uygun değil
Ömür boyu böyle sızlanıp. (Yahin, 1998: 173)

Ferit Yahin, dilin ve kültürün korunması konusundaki endişelerini ve duyarlılığını açıkça ifade eder. Tatar dilinin ve kültürünün varlığının önemini vurgularken, dilin yok olmasıyla birlikte Tatar milletinin kimliğinin ve geçmişinin de kaybolacağı uyarısını yapar. Bu şekilde, Yahin'in "Ana Dilim" şiiri, dilin ve kültürün korunması için toplumsal farkındalık oluşturmayı amaçlayan etkileyici bir çağrı niteliği taşır.

Atalarını satan çocuklar
Ülkelerini, dinlerini, dillerini satarlarsa,
Ana dilim, sen onlara dön
Onlar da bizim Tatarlarımız (Yahin, 1998:282).

Yahin'in şiirinde, ebeveynlere yönelik bir çağrı da bulunur. Şair, şaşkın ebeveynlere Tatar dilinin geri dönmesini ve onları yeniden şanlı "Tatar" adıyla anmayı hayal eder. Bu, dilin ve kültürün gelecek nesillere aktarılması ve yaşatılması için aile içindeki rolün önemini vurgular.

Bu çağrılar, Ferit Yahin'in dilin ve kültürün korunması için duyduğu derin endişeleri ve umutlarını yansıtır. Şair, Tatar dilinin ve kimliğinin yeniden canlanması ve güçlenmesi için toplumsal bir çaba ve bilinç oluşturmayı amaçlar. Bu şekilde, Yahin'in eserleri, dilin ve kültürün korunması ve yaşatılması için toplumsal bir farkındalık oluşturmayı hedefler ve Tatar halkının birlik ve dayanışmasını güçlendirme amacını taşır.

Ferit Yahin'in şiirlerinde insan hayatının anlamı ve felsefi düşünceler ana motiflerden biridir. "Yıllar Yıllar", "Hakikatle Buluşmak", "Tevekkül Et", "Hayat O...", "Hayatın Tadı", "Melekül-katibin", "Mutlu Olmak" gibi şiirlerinde ve diğer eserlerinde, Yahin insanın varoluşunu, yaşamın anlamını ve insanın içsel dünyasını derinlemesine ele alır.

Yahin'in eserlerinde, yaşamın anlamı ve insanın varoluşu üzerine derin düşünceler ve sorgulamalar bulunur. Şair, insanın hayatını ve yaşamını sorgularken, evrensel ve derin felsefi temaları ele alır. Ölüm, aşk, acı, umut gibi insanın temel deneyimlerini işlerken, bu deneyimlerin insanın iç dünyasındaki yankılarını ve anlamını araştırır.

Ferit Yahin'in "Melekül-katibin" şiirinde insan hayatını açık bir kitaba benzetmesi oldukça anlamlı bir metafordur.

Bizim hayatımız açık bir kitaptır,
Bir gün gelecek, o da kapanacak,
Ve sonra birisi bunu okur,
Günahları bularak tökezleyecek. (Yahin, 1998:323)

Şiirin lirik kahramanının perspektifinden bakıldığında, hayat bir tür defter kalınlığında küçük bir kitap gibi tasvir edilir. Bu kitap, insanın tüm düşüncelerini, duygularını, eylemlerini ve yaşamının tüm sırlarını içinde saklar. Her insan, bu kitabın sayfalarına kendi yaşam öyküsünü yazarak katkıda bulunur.

Bu metafor, insanın yaşamını anlamaya ve değerlerini anlamlandırmaya yönelik derin bir çağrıyı içerir. Hayatın bir kitap gibi olduğu düşüncesi, insanın yaşamını bir bütün olarak görmesine ve her anın önemini fark etmesine yardımcı olur. Bu şekilde, lirik kahramanın perspektifi, hayatın anlamını ve değerini araştırmaya teşvik eder.

Ferit Yahin'in "Hayat O..." adlı şiirinde, insan yaşamını doğanın çeşitli yönleriyle anlatması oldukça etkileyici bir metafor kullanımınıdır. Bu şiirde, doğanın değişen ve çeşitli yönleri, insanın yaşamının farklı aşamalarını ve deneyimlerini temsil eder:

Hayat karanlık bir sık orman,
Hayat geniş bir kırlık alan,
Hayat fırtınalı bir deniz ve
Hayat o ibaret dağlardan. (Yahin, 1998:261)

Ferit Yahin'e göre, kanatları olan bir insan, yaşamın zorluklarına sabırla katlanmalı ve gelen sevinçleri kabul etmelidir. Bu metafor, insanın yaşamındaki deneyimleri ve zorlukları anlamaya yönelik derin bir çağrıyı içerir.

F. Yahin, "Mutlu Olmak" adlı şiirinde mutluluk imgesini şöyle anlatır:

Kaygı toplayıp, hesretler taşıyıp sırtta,
Hayatının geçtin mi denizini?
Toprağı sürmek ve neşe ekmek için
Çekemedim mutluluk boğasını (Yahin, 1998:405)

Şair, "Yıllar, Yıllar" adlı şiirinde insan yaşamının kesintisiz akışını şöyle verir:

Yıllar, yıllar..
Geri dönmeyi bilmiyorlar
İleri giderler de giderler Devam edecekler,
Biz zaten perde arkasındayız.
Bizden sonra da çocuklar... (Yahin, 1998:103)

Ferit Yahin'in şiirlerinde insan hayatını akan sulara benzetmesi oldukça derin bir metafordur. Bu metafor, insanın yaşamının geçici ve sürekli değişen doğasını vurgularken, aynı zamanda zamanın akışının insan yaşamı üzerindeki etkisini de anlatır.

Yılların akan sulara benzetilmesi, zamanın sürekliliğini ve insan yaşamının kaçınılmaz değişimini ifade eder. Akan suyun geri dönüşü olmadığı gibi, insanın geçmişte yaşadığı anlar da geri gelmez. Bu, insanın yaşamındaki geçmişin önemini vurgularken, aynı zamanda geleceğe doğru ilerlemenin önemini de hatırlatır.

Ferit Yahin'in eserlerinde insanın misyonu ve insanlığın misyonu önemli bir tema olarak işlenir. Şiirlerinde insanın özü ve varoluşsal amacı derinlemesine incelenirken, aynı zamanda insanlığın genel misyonu da vurgulanır.

... Şair olarak doğunca, ne yaparsın?
Yazmadan duramıyorsun işte,
Hatta dudağını ısır sen... (Yahin, 1998:204)

Ferit Yahin'in "Övgü" şiirinde gönülden gelen şiir sözlerini "Kur'an"ın sözlerine benzetmesi, şiirin kutsallığını ve derinliğini vurgulayan güçlü bir metaforudur. Bu benzetme, şairin şiirin gücünü ve etkisini ifade etme biçimindeki derin inancını yansıtır:

Birileri seni Kur'an sözü gibi
Hüda'dan diye kabul ederler,
Ve birilerinin hafızası zayıftır
Sadece el silkip giderler. (Yahin, 1998:309)

Dolayısıyla yazar burada şairlerin düşüncelerinin Allah'tan olduğu fikrini aktarmaktadır. Aynı zamanda F. Yahin "Şiirin Sırrı" adlı eserinde şiir yazmayı en büyük eylemlerden biri olarak görmekte ve bunu Allah'a ibadet etmekle aynı şey olarak değerlendirmektedir:

Şiir yazmak da bunlardan biri
Güzel ve beyaz bir ruh onu doğurur,
Bu nedenle ibadete eşdeğerdir,
Şiir ruhu cennete götürür. (Yahin, 1998:359)

"Şiirin Sırrı" adlı eserde, şairlik eyleminin büyüklüğü ve kutsallığı vurgulanır. Şairlik, yaratıcılığın ve ilhamın en yüce ifadesi olarak görülür ve şairlerin bu yaratıcı gücü kullanırken, aslında Allah'a ibadet ettikleri düşünülür. Şiir yazmak, Allah'ın yarattığı dünyanın bir yansıması olarak kabul edilir ve bu eylem, insanın içsel dünyasını ifade etmenin ve manevi arayışının bir yoludur.

Ferit Yahin'in eserlerinde insanın varoluşunun anlamını bulma süreci genellikle dinî kavramlarla ilişkilendirilir. Özellikle "İbadet İş Değildir" gibi şiirlerinde, insanın yaşamının anlamını Allah'a olan güven ve tevekkülle ilişkilendirir. Bu şekilde, Ferit Yahin'in eserlerinde insanın varoluşunun anlamı dinî kavramlarla açıklanırken, yaşamın derinliklerine inme ve manevi olarak beslenme süreci vurgulanır. İnsanın hayatındaki anlamı bulma çabası, Allah'a olan bağlılık ve güvenle iç içe geçmiştir ve bu da şairin eserlerinde sıkça vurgulanan bir tema haline gelmiştir.

Ferit Yahin'in eserlerinde bu temanın devam ettiği görülür. “Gönül Gamı Gönülleri Ateşe Verdiğinde”, “Şairlerin Önünde Güneş Batsa”, “Göl Kıyısından Hüzün Taştığında” gibi şiirlerinde, lirik kahramanın ruhsal destek arayışında Kur'an'ı açması bu temayı güçlendiren örneklerdir. Bu, şairin eserlerinde sıkça görülen bir motif olarak öne çıkar.

Eğer kader ağır yükünü yükleyip
Belimi ikiye bükse
Dünyeviliğe boyun eğip,
Rabbimden vazgeçmedim. (Yahin, 1998:153)

“Kaderden Gelende Hata Yoktur” şiiri, Ferit Yahin'in insanın yaşamındaki kaderin önemine ve kabul edilmesi gerektiğine yönelik bir davetiye niteliğindedir. Bu şiirde, şair insanın yaşamında karşılaştığı her olayın Allah tarafından belirlendiğine, dolayısıyla kaderin insanın hayatında önemli bir rol oynadığına vurgu yapar.

Ferit Yahin'in felsefi lirik eserlerinde insana bu dünyada verilen görevi ve insanın yerine getirmesi gereken “misyonu” vurgulaması, onun şiirlerinin merkezinde yer alır. Yahin, insanlık misyonunu ve şairin misyonunu ele alırken, ölüm ve ölümsüzlük temalarını da sıkça işler. Bu temalar, Yahin'in şiirlerinde insan ruhunun sonsuzluğu ve ilahi boyutlarını derinlemesine keşfetme arzusunu yansıtır.

Örneğin, “Nefsin Hükümüne Verilen Ruh” şiirinde Yahin, insan ruhunu ilahiliğin tüm renklerini bir araya toplayan bir madde olarak betimler. Bu, ruhun ilahi bir öz taşıdığı ve bu dünyanın sınırlamalarından daha geniş bir perspektife sahip olduğu fikrini vurgular. Şiirde, ruhun bu dünyanın “serbest kenarını” dar bir şekilde görmesi, ruhun dünyaya ait olmayan, daha büyük bir varoluşsal gerçekliğin parçası olduğunu ima eder.

Ferit Yahin'in şiirlerinde tövbe etme ve Allah'tan bağışlanma dileme temaları özel bir önem taşır. Şair, insanın manevi arınma ve aydınlanma yolunda tövbenin ve bağışlanma dilemenin merkezi bir rol oynadığını vurgular. Bu temalar, insanın ruhsal arayışında önemli bir yer tutar ve Yahin'in dini ve felsefi bakış açısını yansıtır.

Örneğin, “Tekrarı Olmayan Hayat” şiirinde, Ferit Yahin insan ruhunun “karanlıktan” aydınlığa kavuşmasının tek yolunun Allah'tan af dilemek ve tövbe etmek olduğuna inanır. Bu şiirde, tövbe ve bağışlanma, ruhsal bir dönüşüm ve arınma sürecinin anahtarları olarak sunulur. Şair, tövbenin insanın manevi karanlıktan çıkıp aydınlığa ulaşmasında kritik bir adım olduğunu vurgular.

Bu hayatı tekrar yaşamak olmaz.
Düzelmeden olmaz yapılan hatayı,
Sadece tövbe ve mağfiret isteyip
Ruhu aydınlatırız, karanlıktan. (Yahin, 1998:160)

“Söz ve Amel” şiirinde tövbenin faydalı eylemiyle ilgili ifade şöyle devam eder.

Tövbeden kaçıp yoldan çıkmış
Yolsuzlar cennete yükseldi,
Diye yalan sözü söylemiş
Boynuna bir taş asmıştır. (Yahin, 1998:197)

Ferit Yahin’in şiirlerinde tövbe ve bağışlanma, insanın manevi temizliği ve doğru yola yönelmesi için vazgeçilmez unsurlardır. Tövbe, insanın içsel dönüşümünü ve Allah’a olan bağlılığını ifade ederken, samimi ve doğru bir şekilde yapılması gerektiği vurgulanır. “Affede Gör” şiirinde, tövbenin kabulü ve Allah’ın bağışlaması, lirik kahramanın manevi yolculuğunda merkezî bir tema olarak öne çıkar. Yahin’in bu temaları işleyişi, okuyuculara derin manevi ve ahlaki mesajlar sunar.

Tövbe ruhu güçlendirir,
Bedenimde huzur bulur,
Namaz olmazsa beden ağırlaşır,
Affede gör, ey Gaffar! (Yahin, 1998:301)

F. Yahin’in insan-Allah ilişkisine dair düşünceleri “Mevlidü’n-Nebi”, “Peygamber”, “Allah’ın Kazası”, “Cennet Çeşmesi’nin Sırrı”, “Kudretin Geniştir, Allah’ım”, “Aciz Kaldığımda”, “Ölüm”, “Allah’a Bağlanmış”, “Beden-Ruh Ritmi”, “Dünyaya Karşı Duam” gibi şiirlerde de görülebilmektedir.

Ferit Yahin’in Düzyazılarında Felsefi Yansımalar

Ferit Yahin’in düzyazı eserleri, lirik renkler, anlamlı, duygusal ve psikolojik ayrıntılar açısından oldukça zengindir. Bu detaylar genellikle doğal süslemelerle birlikte kişinin ruhuna ve iç dünyasına yakın bir yerde sunulur. Yazarın kahramanları için doğup büyüdüğü yerin doğası, hayatlarının ayrılmaz, organik bir parçasıdır. Doğa nesnelere, canlı niteliklerle zenginleştirilir ve hiçbir yapaylık hissedilmez. Bu nitelikler, yazarın eserlerini okuyucuya yaklaştırır ve popüler kılar.

Yahin, lirik imgeyi ustaca kullanır ve yerini ve değerini bilir. Edebî detaylar, hayatın kendisinde küçük görünse de edebiyat ve sanatta önemli bir işlevi yerine getirir. Bu detaylar, fikri açıklığa kavuşturur, karakterleri derinleştirir ve daha eksiksiz bir şekilde ortaya çıkarır.

Yazarın eserlerinde, Tatar halkının düşünce merkezini ve dünyaya karşı tutumunu gösteren etnografik detaylar vardır. Bu detaylar, okuyucunun duygusal etkisini artırır ve aynı zamanda lirik bir nitelik taşır. Ferit Yahin’in düzyazı çalışmalarında, yaşamın parlak sahnelerinde, görüntülerin hayata iyimser bir güvenle dolu olduğu gerçeği özellikle dikkat çekicidir.

Ferit Yahin'in edebiyattaki başarılarından biri, okuyucuları hayata yeni bir bakış açısıyla yaklaşmaya teşvik etmesidir. Edebî eserlerinde, hayatın farklılıklarını ve derinliklerini keşfetmeye yönlendirirken, okurların durgunluk ve kayıtsızlık halinden sıyrılarak yaşama daha yakıcı ve davetkâr bir bakış açısıyla bakmalarını sağlar.

Bu tür çalışmalar, edebiyatın sadece bir sanat formu olmanın ötesine geçerek, toplumsal ve kültürel dönüşümlere katkıda bulunan bir araç haline geldiğini gösterir. Ferit Yahin'in eserleri, bu dönüşüm sürecinde önemli bir rol oynar ve okurları daha derin ve anlamlı bir yaşam deneyimine yönlendirir.

Ferit Yahin, 1990'ların sonlarında ulusal gerçekçiliğini etnografik ve ezoterik ayrıntılarla zenginleştiren “Büyükannelerin Duası” adlı öyküsüyle Tatar okurlarını derinden etkiledi. Bu öykü, Garsiya Marques'in büyüleyici gerçekçilik tarzını andırır şekilde, gerçeklikle ezoterik teması harmanlar. Beyaz kolluklu ve beyaz şal giyen büyükanneler, kuraklıktan ve susuzluktan mustarip insanları dualarıyla kurtarır. Ancak bu olay sadece yazarın hayal gücünün ürünü değildir; aksine, Tatar yaşamının temel özü olması gereken ilahi bir sırrın unutulmasıyla ilgilidir.

Şamsutova, 2022'deki çalışmasında (s. 66-67), Yahin'in öyküsünde yoksulluk, korku ve hayat mücadelesi gibi “iş” sahneleri içinde kaybolan ilahi bir sırrın unutulmasını ele aldığını belirtir. Bu, modern hayatın maddi koşuşturmacası içinde, insanların manevi ve kültürel köklerinden kopuşunu eleştiren bir perspektifi yansıtır.

Ferit Yahin'in düzyazılarını değerlendirirken, doğruluk, dürüstlük ve ulusal gerçekçilik ilk olarak dikkat çeken özelliklerdir. Eserlerinde, ulusal gerçekçilik akımının izlerini taşıırken, Tatar kültürünü ve yaşamını etnografik ayrıntılarla hassas ve saygılı bir şekilde ele alır. Bu, okuyucuya zengin bir kültürel deneyim sunarken, aynı zamanda eserlerine derinlik kazandırır.

Yahin'in düzyazılarında, az sözle derin fikirler ve duygular yaratma yeteneği de ön plandadır. Bu, onun Emirhan Yeniki'nin düzyazılarındaki “sessizlik felsefesi”ne benzer özgün bir üsluba sahip olduğunu gösterir. Düzyazıdaki bu kendine özgü üslup, yazma becerisiyle birleşerek, onu diğer Tatar yazarlarının edebî geleneğinden ayırır.

Ferit Yahin, Gomer Beşirov ve Fatih Hüsni gibi diğer Tatar yazarlarının millî gerçekçiliğini Ayaz Gıylacev'in ve Möhemmet Mehdiyev'in ateşli ve millî duruşuyla bir araya getirir. Bu, onun eserlerini nesrin sanatsal mükemmelliğini yükselten ve yeni niteliklerle zenginleştiren bir kalem ustası yapar.

Ferit Yahin'in öne çıkan nitelikleri ve edebî üslubunu belirleyen unsurlar, onu diğer yazarlardan ayıran önemli özelliklerdir. Ferit Yahin'in eserlerinde belirgin bir dünya görüşü ve yaşamı derinlemesine anlama yetisi vardır. Bu, olayları sadece yüzeyde değil, altında yatan derin anlamlarıyla birlikte ele almasını sağlar. Onun eserlerindeki anlatım, lirik bir bakış açısını yansıtır. Olayları ve karakterleri

rengarenk bir prizmadan gözlemlemesi, eserlerine duygusal ve estetik bir derinlik katar. O, hayatı toz pembe göstermek yerine, gerçekçi bir perspektifle sunar. Olayların ve karakterlerin içsel çatışmalarını ve karmaşıklıklarını yansıtırken, okuyucuya gerçekçi bir deneyim sunar. Aynı zamanda Ferit Yahin, eserlerinde sıradan insanların inanılmaz zenginliğini keşfetmeye odaklanır. Onun için, insanların günlük yaşamlarındaki küçük detaylar ve iç dünyaları, büyük önem taşır ve bu da eserlerindeki karakterlerin derinliğini artırır. Ferit Yahin, 20. yüzyılın sonunda şekillenen ancak zamanla geri planda kalan Ulusal Gerçekçilik akımına bağlı kalır. Bu akım, sıradan insanların yaşamlarını ve toplumsal yapıları gerçekçi bir şekilde yansıtmayı amaçlar. Ferit Yahin, bu akımın temel prensiplerini eserlerinde sıkça kullanarak, edebî mirasa katkı sağlar (Şamsutova, 2024: 14-15).

Bu çalışmada Ferit Yahin'in 2015 yılında yayınlanan “Kardelen” romanına odaklanacağız. Bu eser için yazar, Tatar edebiyatında Gabdulla Tukay Ödülü'ne aday gösterilmiştir. Roman, yazarın modern düzyazıdaki en güçlü ve en etkili düzyazı eseri olarak kabul edilir. Romanın kahramanı ünlü şairin edebi enkarnasyonudur, diğer karakterler de hayattan alınmıştır; Roman bu nedenle büyük yankı uyandırır. Sonuçta, bundan önce şair K. Bulatova'nın hayatının zorlukları hakkında konuşmaya cesaret eden bir yazar yoktur, F. Yahin bu görevi eseriyle üstlenmiştir.

F. Yahin'in “Umırzaya” adlı romanı, yazar tarafından “metafizik roman” olarak adlandırılmıştır ve 2014-2018 yılları arasında yayınlanan 7 ciltlik seçilmiş düzyazı eserlerinin beşinci cildinde yer almaktadır. Bu eser, Tataristan Kitap Neşriyatı tarafından 2015 yılında yayınlanan versiyonda yaratıcı yönü dikkate alınmaksızın sadece “roman” olarak adlandırılmıştır.

“Umırzaya” romanının yazım tarihi 31.03.2009 ile 14.01.2010 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Eser, klasik roman formlarına uygun bir yapıya sahiptir ve genellikle “Giriş”, “Gelişme” ve “Sonuç” bölümlerinden oluşur.

Gelişme bölümü, beş bölüme ayrılmıştır ve her bir bölüm ayrı alt bölümlerden oluşur. Ana karakterler olan Kerime, Sabira, Gazizçik, Fehri ve Henife Galiyevna, kaderlerine, duygularına, özlemlerine ve hayat anlayışlarına göre gelişirler. Ancak, dördüncü bölümden itibaren hikâyenin beklenmedik bir yöne doğru gitmeye başladığı ve karakterlerin tamamen değiştiği bir döneme girilir.

Toplum yasalarının bireyin kaderi üzerindeki etkisi, E. Yeniki'nin “Saz Çiçeği”, “Reşe”, “Söylenmeyen Vasiyet” gibi eserlerinde ve É. Bayanov'un “Çalıntı Ay” gibi modern koşullara uygun eserlerinde kendini farklı yollarla gösterir. Bu, objektif tarih ve gerçeklik algısının güçlenmesiyle birlikte her zaman görmezden gelinen gerçekliklerin farklı bir şekilde değerlendirilmesinin sonucudur. “Umırzaya” gibi eserlerin sosyal ve estetik önemi, hayattaki tipik karakterlerin doğru ve eksiksiz bir şekilde yansıtılmasıyla belirlenir. Genelleme ve bireyselleştirmenin başarıyla gerçekleştirilmesi, hayat dersinin en yüksek sanatsal düzeyine ulaşabilmesi için önemli bir koşuldur. Batı edebiyatından

ziyade Doğu edebiyatının şekillendirdiği ve Batı'ya taşınan gerçeklerin bolluğu, “metafizik gerçekçilik” olarak nitelendirilen bir yaklaşımı karakterize eder. Bu yaklaşım, aynı anda farklı düzeylerde gerçekleştirilir ve etnografik ayrıntılara, sessizlik felsefesine sahiptir (Şamsutova, 2021).

“Umırzaya” romanında da bu temalar önemli bir yer tutar. Henife Galiyevna, oğlunun mutluluğunu isteyen bir anne olarak kendi fikirleri ve endişeleriyle hareket eder. Kardeşi Gölşat Faikovna'ya dertlerini anlatır ve Gazizçik'in aşkını Kerime'ye nasıl anlattığını aktarırken, bu duruma Sabira'nın müdahil olmasını da anlatır. Oğulları ve ailesi için kaygı duyar ve onların mutluluğu için çaba sarf eder. Bu görevi kardeşi Garif'e verir. Ancak, beklenmedik olaylarla dolu bir hikâyede daha da şaşırtıcı gelişmeler yaşanır. Garif, Sabira ile evlenir ve düğün hazırlıkları sürerken Kerime ansızın ortadan kaybolur. Bu olaylar, okuyucunun iç dünyasında acıların ve mücadelelerin şeklini alır ve hikâyenin ilerleyişini etkiler.

Romanda her karakterin kaderi, yaşamın gerçekleri çerçevesinde belirginleşir. Her cümle, yazarın yeteneğini, zekasını, bilgisini ve insanın kaderine duyduğu üzüntüyü yansıtır. Okurken bazen sessizlik hâkim olur ve yürek dolu dolu hissedilir. Bu duyguların ortaya çıkmasının temel nedeni, metafizik duyguların harekete geçmesi ve hayatın gerçeklerini anlama, adaleti savunma çabasıdır.

Romandaki kahramanlar, genellikle yüksek ideallere sahip kişiler olarak tasvir edilir. Onlar, dünyayı tecrübe etmiş ve deneyim kazanmış bireyler olarak görülürler. Bu karakterler bazen sadece eserin içinde belirirler ancak ana karakterlerin karakter oluşumunda önemli bir etkiye sahiptirler.

Yazar, bu tür insanları genellikle güzel ve zengin tabirlerle betimler. Bu kişiler, dışarıdan bakıldığında parlayan ve başarılı gibi görünenlerdir, ancak gerçekte umursamaz, anlamsız, tembel veya dalkavuk olanlarla karşılaştırıldıklarında gerçek doğaları ortaya çıkar. Karakterlerin bu şekilde iki farklı gruba ayrılmasında hiçbir sistematiklik yoktur ve bu durum eserin karmaşıklığını ve gerçekçiliğini artırır.

Ferit Yahin, her türlü adaletsizliğe, sahtekârlığa ve insanların duygularının incinmesine karşı oldukça duyarlı bir yazardır. İyi ile kötünün geleneksel çatışması ve yeniliğin zaferi gibi aşırı basitleştirilmiş konuları ele almaz; yaşamın karmaşıklığını ve toplumun gelişiminde, kişilerin ilişkilerinde kaçınılmaz olan rahatsızlıkları ve dramatik anları fark eder.

“Umırzaya” romanında Kerime'nin trajik kaderi, masumiyeti ve yetenekleriyle büyük bir Tatar şairi olacak bir insanın yaşadığı haksızlığı ve felaketi anlatır. Zerre kadar günahı olmayan bir çocuk olan Kerime, kendi ülke çıkarlarını koruma adı altında kıskançlık duygularına hizmet edenlerin oyununa gelir ve trajik bir sonla karşılaşır.

Bu düzlemde, insanın insanlığını, neşesini, güzelliğini, adaletini, hakikatini ve ilişkilerin uyumunu tanıma yeteneğinin yazar için en önemli konulardan biri olduğu anlaşılır. “Umırzaya” romanı, Tatar yaşamıyla bağlantılı açık gerçekleri

anlatan güçlü bir eserdir. Okurken Tatar kimliğini hissettiren ve okuyucuya derin bir saygı, huşu ve heyecan hissi veren bir eserdir. Bu roman, klasikler arasında yer alacak niteliklere sahiptir.

“Umırzaya” romanındaki ana karakterlerden biri olan Kerime Dulatova, gerçek Tatar yaşamından ilham alınmıştır. Onun prototipi, Tatar halk şairi Klara Bulatova’nın kaderi ile yakından ilişkilidir. Kerime’nin yaşadığı yerden, ailesinden ve hatta giydiği kıyafetlerden bile gerçeklikle bağlantılı olduğu görülür. Ferit Yahin, sevilen şair Klara Bulatova’nın kaderini anlatarak onu büyütmiş ve 20. yüzyılda bir Tatar kadınının zorlu yolunu hayal etmiştir. Bu şekilde, roman Klara Bulatova gibi büyük yürekli kadınlara ve Tatar kadınlarına derin bir saygıyla bakmamızı sağlar.

Klara Bulatova, hayatında karşılaştığı engelleri aşacak gücü kendinde bulmuştur. İlk başta pes etmiş olabilir ancak sevdikleri tarafından desteklenerek adaletin peşinde koşmuştur. Ancak “Umırzaya” romanında Kerime Dulatova tamamen yalnızdır. Hatta en yakın arkadaşı Sabira bile, şairin şiirlerini öğrenmekten çekinmeyerek Kerime’yi yalnız bırakır. Ancak Kerime, hak ettiği mutluluğu bulur ve hatta şiirlere sahip çıkar, bu da onun karakterinin güçlü yanlarını ortaya koyar.

Adalet, doğruluk ve ilişkilerin uyumu gibi kavramlar, yazar için insanlığı, neşeyi ve insanın güzelliğini tanımanın önemli konularıdır. Bu kavramlar, insanın özünü ve insanı insan yapan nitelikleri yansıtır. Ferit Yahin’in eserleri, bu temel insan değerlerini anlama ve vurgulama üzerine kuruludur.

Sonuç

Ferit Yahin’in çalışmasının incelenmesiyle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Onun yaratıcılığı gelişmekte ve mükemmelleşmektedir. Aadel bir kişi olarak döneminin güncel konuları ve sorunlarını nasıl bulacağını bilmekte ve kamuoyunun dikkatini daha önemli, daha az ihmal edilen konulara yönlendirmektedir.
2. O, Genellikle şiirlerinde gündeme getirdiği her konuya somut cevaplar ve çözümler bulmayı, okuyucuya çözüm önerileri hazırlamayı sevmektedir.
3. Ancak düzyazılarında büyük yazarın sadece hayatın getirdiği yenilikleri ve çelişkileri anlatamayıp hayat felsefesini tasviri olarak dile getirdiği durumlar da görülmüştür. Mutlak kafa karışıklıkları onun eserlerine de yansımıştır. Yazar, gerçekliği yalnızca belirli bir tanımlama yönteminin yardımıyla tanımlamanın imkansız olduğunu anlamış, bu nedenle “metafizik gerçekçilik” yöntemine başvurmuştur. “Sihirçi Kız” eserindeki gibi “metafizik realizme” de “Umırzaya” romanındaki gibi gerçekçi tasvire de başvurmuştur.
4. Yahin’in şiirinde ve düzyazısında, insan yaşamının yeri, amacı hakkındaki yeni felsefi, estetik, sosyo-kültürel görüşler yansıtılmıştır. Yazarın bu görüşleri,

dünya algısının, vizyonunun ve sanatsal ifadesinin kendine özgü bir paradigmaya dayandığını göstermektedir.

5. Ferit Yahin'in eserlerindeki zaman aralığının genişliği, hem karakterlerin güncel yaşamlarını hem de geçmişlerini kapsar. Bu, hikayelerin ve romanların zenginliğini ve derinliğini artırır. Yakın, karakterlerinin düşünceleri, hayalleri ve anıları aracılığıyla zaman dilimlerini genişletir. Bu sayede okuyucular, karakterlerin sadece bugünlerini değil, aynı zamanda geçmiş yaşantılarının önemli anlarını da keşfederler.

Yahin'in eserlerinde, karakterlerin yanı sıra dönem ve zaman dilimleri de önemli bir yer tutar. Okuyucular, karakterlerin yaşadığı dönemi, zamanın akışını, dönüm noktalarını ve gelişimleri gözlemleyerek daha derin bir anlayış elde ederler.

6. Varoluşçuluğun etkisi, Yahin'in eserlerinde insanın varoluşsal kaygıları, özgürlük arayışı ve kimlik sorunları gibi temalarla kendini gösterir. Tatar halkının tarihindeki "endişe çağı" ile örtüşen bu temalar, Yahin'in şiir ve düzyazılarında içsel çatışmaları ve anlam arayışlarını yansıtır. Aynı zamanda Yahin'in eserleri, insanın Tanrı ile olan ilişkisini ve bu ilişkinin hayatın anlamını nasıl şekillendirdiğini derinlemesine ele alır. Şiirlerinde sıkça karşılaşılan dini temalar, onun Allah'a olan derin inancını ve bu inancın insan yaşamındaki önemini vurgular. Yahin'in şiirleri, okuyucularına hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli mesajlar vererek, onları derin düşüncelere sevk eder.

Bu çalışmada, Ferit Yahin'in yaratıcı mirası, Tatar edebiyatında postmodernizm ve varoluşçuluğun etkileri bağlamında incelenerek, Tatar halkının tarihindeki önemli ideolojik kavramlar ve bireysel varoluşsal kaygılar arasındaki bağlantılar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yahin'in sanatsal mirası, Tatar kültürünün ve kimliğinin sanatsal ifadesi olarak değerlendirilmelidir. Onun eserleri, Tatar edebiyatında benzersiz bir yol bularak, okuyucunun dikkatini çeker.

Yazar Katkı Oranı (Author Contributions): Alsu Shamsutova (%100)

Yazarların Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

Кайнаклар

Şamsutova, A. (2021). Şağıyr Ferit Yexin icatında icadi ėzlenüvler hem tabışlar // Sbornik Materialov Mejdunarodnogo kruglogo stola “Natsionalniyı literaturı v kontekste kulturnoy integratsii”. Kazan, Akademiye nauk Tatarstana. S.282-287.

Şamsutova, A. (2021). Traditsii aşugow w sovremennoy tatarskoy poezii (na primere poezii Radifa Gataşa i Farita Yexinà) // Sbornik materialov Mejdunarodnoy konferentsii “Aşiq Elesger: Sazin Sehri ve Sözüñ Şöhreti” mövzusunda Beynelxalq Elmi Konfrans. Baki Şeheri (24 may 2021-ci il). S.118-127.

Şamsutova, A. (2022). Tatar and Turkish Literatures in the Cultural Context Of Postmodernism in the End Of The 20th – Early 21st Centuries (Murat Uzun bēlen bērlēkte yazıldı) doi: 10.26907/2311-2042-2022-18-1-46-74 // Tatarica: Literature. №2. R.46-79.

Yahin, F. (1998). His kērfēgēmdē küz yeşēñ. Şigriy eserler cıyıntığı. Kazan: TGCN. 431 b.

Yahin, F. (2000). Ak ebiyler doğası: Hikeyeler, povēstlar. Kazan: Tatar kit. neşr. 255 b.

Yahin, F. (2014). Umırzaya. Kazan: Tatar kit. neşr. 287 b 7.

Yahin, F. (2015). Şigirler hem poēmalar: Poēziye. Altınçı tom. Kazan: «Süz» neşriyeti, 2015.439 b.

Yahin, F. (2015). Şigirler hem poēmalar: Poēziye. Bişēñçē tom. Kazan: «Süz» neşriyatı, 2015. 429 b.

Yahin, F. (2024). Koyaşnı kürem elē: Şigirler. Kērēş süz – Alsu Şamsutowa. Konya, 2024. 142 b.

ФИЛОСОФСКИЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ ФАРИТА ЯХИНА

АННОТАЦИЯ

Творческое наследие Фарита Яхина – это сложный идейно-художественный феномен, в котором нашли свое продолжение отзвуки восточных поэтов «метафизиков», а также идеи национального самоопределения татарского народа. Его поэтические произведения лучше всего поддается осмыслению в контексте постмодернизма и экзистенциализма, двух направлений, которые возникли в татарской литературе в 80-е гг. XX столетия.

Фарит Яхин путем сказаний в поэтической форме демонстрирует нам изменение системы традиционных ценностей народа, национальных ориентаций и, что еще важнее, систему традиционных знаний татарского народа. В его поэзии ощущаются тенденции непосредственного участия читателя (слушателя) в создании, сохранении истории, языка, культуры татарского народа. Поэт громким голосом призывает обратить внимание, что видоизменяется и искажается вся традиция, история и культура.

В его стихах также мы можем проследить стиль «великолепия», созданный еще в далекие столетия ашугами и наиболее распространенную «любовную лирику». В них мы слышим голоса “озанов”, “ашыгов”, “Деде”, “жырау”. Фарит

Ягин не только довольствуется рассказами о повседневной жизни татарского народа, он как советчик, лечит душу нации. Он сказитель, мудрец и поэт в одном лице.

Следует заметить, что у поэта Фарита Яхина в разных жанрах используются разные по смысловой нагрузке мотивы, образы и сюжеты. Например, если одни мотивы предназначены для общественно-героических произведений, другие мотивы встречаются в любовной лирике. Даже манера письма в разных стилях различна и зависит от концептуального содержания послания. Наиболее распространенным жанром в лирике поэта являются «устаднамэ», дастаны, эпосы в стихах, любовная лирика, в стиле «великолепия». В связи с этим представляется интересным исследование философских размышлений, системы образов в поэзии и в прозе Фарита Яхина и определение основных идейных концепций в «век тревоги» татарской истории.

Произведения в жанре «устаднамэ» посвящены раздумьям об эпохе, бытию человека: “Тарихка тасвир” (“Описание истории”), “Замана килер, китэр...” (“Эпоха приходит и проходит.”), “Колшәриф монологы” (“Монолог имама Кул Шарифа”), “Туган телем” (“Родной мой язык”), “Милләткә юату сүзе” (“Слова утешения народу”), “Татар”, “Урда” (“Орда”), “Хәтбә” (“Наставление”). В поэтическом произведении “Тарихка тасвир” (“Описание истории”) поэт размышляет вслух для своих современников и в своих раздумьях вспоминает масштабы тюркско-татарских границ.

Воспитанному в духе социалистического реализма и наряду с этим утерявшему свое концептуальное самосознание как части великого и масштабного тюркского мира татарскому читателю поэзия Фарита Яхина кажется не совсем «традиционным». Здесь читатель, да и поэты татарской литературы даже сами не могут ответить на вопрос «А что значит традиционный?». О каких традициях мы должны говорить, когда речь идет о татарской поэзии? Ведь татарская культура претерпела несколько трансформаций: в XVI веке и в XX веке. Изучая поэтические произведения поэта, мы пришли к выводу: одна часть поэзии Фарита Яхина написана в стиле «философии тишины». Она тяготеет, скорее, к суфийским традициям, где поэт размышляет о смысле Жизни, Бытия, о Душе как о части Вечности. Другая часть поэзии поэта требует громкого прочтения, именно она звучит как продолжение традиций некогда утраченного ашугского искусства. Поэтому мы можем сказать, что наряду с верностью к классическим традициям татарской поэзии, которые были заложены в начале XX столетия еще поэтом Габдуллой Тукаем, поэзия Фарита Яхина сохранила в себе и оттенки, жанры, звучание поэзии ашугов. А поскольку эта традиция, практически, утрачена в самосознании современного татарского народа, читателя, то и поэзия такого рода кажется не совсем «модным», «традиционным», «новаторским».

Ключевые слова: творчество Фарита Яхина, философские концепции в татарской литературе, татарская проза, современная философская лирика.